

TOPLUMSAL MEKANIN YENİDEN ÜRETİMİ: TRABZON KAVAK MEYDANI VE HÜSEYİN AVNİ AKER STADYUMU

Arş. Gör. Dr. Bahar KÜÇÜK KARAKAŞ*
Arş. Gör. Neva GERÇEK ATALAY**

ÖZET

Trabzon kent merkezinde tarihi spor meydanı olma özelliğiyle eşsiz bir konuma sahip olan Kavak Meydanı, batısında konumlanan Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun inşasıyla bu önemli görevini pekiştirmiştir. 66 yıl hizmet veren stadyumun eski ve yetersiz kaldığı gerekçesiyle 2018 yılında tamamen yıkılması, Kavak Meydanı'nın üstlendiği tarihi spor kimliğini sekteye uğratmıştır. Meydanda uygulanan dönüşüm projesi ile alanın tarihi ve belleği bağlamında toplumsal yeniden üretim süreci başlatılmıştır. Kavak Meydanı ve Stadyumun, tarihsel bağlamda mekânsal üretim sürecine odaklanan çalışmada, yöntem olarak Lefebvre'nin mekânsal üçlü teorisinde yer alan algılanan, tasarlanan ve yaşanan toplumsal mekân öğeleri aracılığıyla mekânsal çözümlemeci bir yaklaşım benimsenmiştir. Kavak Meydanı'nın tarihsel süreçteki gelişimi, kent için önemi ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun inşasından yıkımına kadar süreci çok katmanlı fotografik bir okuma ile desteklenmektedir. Stadyumun yıkım süreci ise yıkım söylentilerinin çıktığı 2012 yılından, dönüşüm projesinin ilk etabının tamamlandığı 2021'e kadar ulusal ve yerel basında yer almış elektronik gazete haberlerinde alana dair üretilen projeler ile söylemler üzerinden eleştirel bakış açısıyla tarihsel, toplumsal, politik ve mekânsal bağlamda tartışılmaktadır. Sonuç olarak, toplumsal bir mekân olan Kavak Meydanı'nın dönüşüm projesinde tasarlanan mekânın üretiminde kararsız planlama süreci, kentli katılımının oluşturulmadığı, 'mekânsal pratik' ve 'temsilin mekanı'nın tarihsel değerinin göz ardı edilmesi ile; algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekânın diyalektik bağıntısının koparıldığı gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal mekân üretimi, Lefebvre'nin mekânsal üçlüsü, Kavak Meydanı, Hüseyin Avni Aker Stadyumu, Trabzon.

Geliş Tarihi: 05.04.2022

Kabul Tarihi: 11.10.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

*Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, baharkucuk@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3894-5160

**Gazi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, nevagercek@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1426-3077

REPRODUCTION OF SOCIAL SPACE: TRABZON KAVAK SQUARE AND HUSEYİN AVNİ AKER STADIUM

Res. Asst. Dr. Bahar KÜÇÜK KARAKAŞ*
Res. Asst. Neva GERÇEK ATALAY**

ABSTRACT

Kavak Square has a unique location in Trabzon as a historical sports square and reinforced this important task with the construction of Hüseyin Avni Aker Stadium in the west. However, the demolition of the stadium in 2018 due to its age and inadequacy disrupted the historical sports identity of Kavak Square, which had served the city for 66 years. The transformation project implemented in the square initiated the social reproduction process in the context of the history and memory of the area. The study focuses on the spatial production process of Kavak Square and the Stadium in the historical context, and adopts a spatial analytical approach through Lefebvre's spatial triad theory as a method. A multi-layered photographic reading supports the historical development of Kavak Square, its importance for the city and the process from the construction of Hüseyin Avni Aker Stadium to its destruction. The demolition process from 2012, when rumors of demolition broke out, to 2021, when the first phase of the conversion project was completed, is discussed in the historical, social, political and spatial context with a critical point of view through the discourses and projects produced on the field in the electronic newspaper news that took place in the national and local press. As a result, it is observed that the dialectical relation of the perceived, designed and lived space is broken with the unstable planning process in the production of the space designed in the transformation project of Kavak Square, which is a social space, ignoring the historical value of the 'spatial practice' and 'space of representation'.

Keywords: Production of social space, Lefebvre's spatial triad, Kavak Square, Huseyin Avni Aker Stadium, Trabzon.

Received Date: 05.04.2022

Accepted Date: 11.10.2022

Article Types: Research Article

*Karadeniz Technical University, Department of Architecture, baharkucuk@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3894-5160

**Gazi University, Department of Architecture, nevagercek@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1426-3077

1. GİRİŞ

Geçmişten bugüne bayram, kutlama, festival, spor müsabakaları gibi etkinliklerde kentlinin eğlenmek ve sosyalleşmek için bir araya geldiği Kavak Meydanı¹ bir nevi buluşma noktası görevini üstlenmiştir. Cumhuriyet Dönemi ile, Kavak Meydanı'nın futbola birlikteliği kuvvetlenmiş, öncelikle ilkel yöntemlerle oluşturulan saha ve sonrasında modern Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun 1952 yılında inşa edilmesiyle Trabzon kentinde futbolun adresi konumuna gelmiştir. Zaman içinde meydana, stadyum haricinde amatör bir futbol sahası Yavuz Selim Stadyumu, 19 Mayıs Kapalı Spor Salonu ve Orman Bölge Müdürlüğü Sosyal Tesisleri inşa edilmiştir (Şekil 4). Bu doğrultuda, Kavak Meydanı 1950'lerden sonra tarihi spor alanı olma görevini çoğunlukla futbol üzerinden pekiştirirken, 2010'lu yıllara kadar konser, resmî tören, milli bayram kutlamaları, miting ve festivallere ev sahipliği yapmıştır.

2000'lerle birlikte Kavak Meydanı'nın sınırları içerisinde artan söz konusu yapılaşmalar doğrultusunda stadyumun kentin içinde kaldığı, kentin ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve eskidiği gerekçesiyle, yeni ve modern bir stadyumun inşa edilmesi gerekliliği üzerinde durularak 2018 yılı itibarıyla fiziki olarak ortadan kaldırılmıştır. Kentin yeni stadyumunun farklı bir arazide inşasına başlanarak Hüseyin Avni Aker'in yer aldığı arazide dönüşüm projesi uygulama kararı alınmıştır. Günümüzde meydan, millet bahçesi adıyla; stadyumun batı tribünü yeniden inşa edilerek, millet kıraathanesi, restoran, çocuk oyun alanları, koşu ve yürüyüş aksları oluşturularak yeniden kurgulanmıştır.

Çalışmada, Kavak Meydanı'nın tarihsel sürecinde Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun yıkılışı kırılma noktası olarak ele alınmakta ve toplumsal mekânın yeniden üretimi sürecine Lefebvre'ci

yaklaşım üzerinden bir yorumlama denemesi gerçekleştirilmektedir. Trabzon Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun tarihsel sürecinin çözümlenmesi; alan üzerinde yapılmış olan tüm planlamaların alanın toplumsallığı ve mekânsallığı üzerinden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda çalışma, toplumsal bir mekân olan Kavak Meydanı'nın yeniden üretiminin tarihsel, toplumsal, politik ve mekânsal araçların ortaya koyularak ele alındığı ve Lefebvre'ci bakış açısıyla yorumlandığı bir okuma denemesi olarak görülebilir.

2. LEFEBVRE'YE GÖRE TOPLUMSAL MEKÂNIN YENİDEN ÜRETİMİ

Lefebvre'nin, 1974 yılında yayımlanmış olan Mekânın Üretimi (La production de l'espace) isimli kitabında ilk kez 'toplumsal mekân' kavramını kullandığı görülmektedir (Lefebvre, 2016: 21). Toplumsal mekân, kimi zaman birbirinin içine dahil olan kimi zaman da birbirinin parçasını oluşturan toplumsal, sosyal ilişkiler ve mekânsal pratiklerin bütününe işaret etmektedir (Madanipour, 1996). Lefebvre, mekânsal olanla sosyal olanı birbirine ilişkin ve birbirinin parçası olarak görmektedir. Mekânsal üretimin kenti biçimlendirme süreci, insan-mekân-fiziksel çevre ilişkileri doğrultusunda, bireysel ve kolektif deneyimlerin sonucunda gerçekleşir (Carp, 1999: 1). Bu bağlamda toplumsal ilişkiler ile mekânsal pratikler, devamlı ve karşılıklı olarak bir devinime ve karmaşık bir sürece dahil olmaktadır. Toplumsal eylemler, toplumsal mekânın üretim alanının içinde gelişirken, aynı zamanda toplumsal mekân toplumsal eylemlerin bir sonucu olabilmektedir (Otaner, 2003: 48). Bu doğrultuda, mekânsal üretim, toplumsallığın yeniden üretimini karşılarken, toplumsallığın yeniden üretimi ise bir toplumsal mekânın yeniden üretimine olanak tanıyabilmektedir.

¹ Trabzon kentlilerinin belleğinde meydan halen "Kavak Meydanı" olarak anılmakta ve bu şekilde gündelik yaşam pratiğine katılmaktadır. Ayrıca bu meydanı ve çevresini konu edinen pek çok bilimsel çalışmada da meydanın adı "Kavak Meydanı" olarak geçmektedir (Albayrak, 1994: 14; Doğanay, 2019: 229; Karaçavuş, 2011: 71; Düzenli, 2009: 200). Bu sebeplerle makalede meydanın isminin Kavak Meydanı olarak kullanılması uygun görülmüştür.

Mekânı toplumsal bir ürün olarak ifade eden Lefebvre'ye göre, mekân üretimi ve mekân üretim süreci tarih ile birebir ilişki içindedir. Üretimin itici gücünü oluşturan faktörler (bilgiler, teknikler, doğa üzerinde tahakküm) ile üretim ilişkileri mekân üretimi sürecinde öncül göreve sahiptirler. Bir üretim sürecinden diğerine geçiş ise en önemli aşamayı oluşturmaktadır. Çünkü bu süreç, düzenin bozulduğu, toplumsal üretim ilişkilerinin süreçteki etkinliğinin görüldüğü kısımdır. Bahsedilen süreç bu çalışmada Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun yıkılışından yeni dönüşüm projesinin alana uygulandığı tarihe dek geçen süreye denk gelmektedir. Her üretim aşaması kendine uygun mekânı meydana getirdiğinden, her geçiş süreci yeni bir mekânı üretmektedir (Lefebvre, 2016: 75). Başka bir deyişle, her toplum kendi toplumsallığını, dolayısıyla da mekânını üretir ve toplumun kendine özgü üretim tarzını şekillendiren tarihi ve ideolojik dinamikler, mekânın üretimini çok taraflı bir anlam-eylem çalışmasına dönüştürür.

Lefebvre'in teorisinde mekân, algılanan, tasarlanan ve yaşanan olmak üzere üç tanımlayıcı üzerinden biçimlenmektedir. Lefebvre'ye göre, bu üçlü mekânsal kurgu, soyut bir model olarak düşünülürse kapsamını kaybeder. Böylesi bir durumda ya somut olanı kapsayıcı özellik gösterir ya da önemi/ değeri kısıtlanır (Lefebvre, 2016: 69). Bu doğrultuda, algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekânı somut bir toplumsal mekân özelinde irdelemek söz konusu kuramın yaklaşımlarında önemli bir yere sahiptir. Lefebvre'nin üçlü mekân tanımlamasının kapsamı, kendi çalışmasında tarihsel sürecin mekânsal çözümleme yöntemiyle ortaya koyulmaktadır. Ayrıca bu üçlü mekânsal bağıntı sistemi dengeli, stabil ve olağan bir süreci ifade etmediği gibi bir geometrik biçimin değişkenliğini (topoloji) de ifade etmemektedir. Bahsedilen üç öge birbirine karışır, kaynaşır, dinamik ve eytişimsel bir sadeleşmeyi ortaya

çıkartır (Merrifield, 2013: 109). Bu çalışma kapsamında belirlenmiş toplumsal mekân olan Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun algılanan, tasarlanan ve yaşanan öğeleri birbirine akan, birbiriyle iç içe giren, kesişen, çakışan, dinamik ve girift bağıntılar kapsamında değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân üçlüsünün genel tanımlarına değinmek gerekmektedir.

Lefebvre (2016: 387, 388) mekân kavramını toplumsal ilişkiler bağlamında; anlamlandırılma, tasarlanma ve yaşanma üçgeni çerçevesinde değerlendirmektedir. Algılanan mekân, '*mekânsal pratikler*'i, tasarlanan mekân, '*mekânın temsilleri*'ni, yaşanan mekân ise '*temsilin mekânı*'nı ifade etmektedir. Yani, bir toplumsal mekân, mekânsal pratik, mekân temsili ve temsili mekândan oluşan üçlü sacayağına oturmaktadır. Bu doğrultuda,

- *Algılanan mekân, mekân pratikleri*'nden meydana gelmektedir. Mekân pratikleri, üretilen mekânın bireyin bilgi birikimi doğrultusunda anlamlandırılma pratiklerine ve zaman içinde inşa edilen çevreye referans vermektedir.
- *Tasarlanan mekân, mekânın temsili*'ni ifade etmektedir. Temsili mekân, mekân üzerinde bilgi ve söz sahibi olanların (iktidarın) sözlü olarak veya çeşitli imgelerle kurguladıkları soyut mekânı temsil etmektedir.
- *Yaşanan mekânı* ise *temsilin mekânı* başlığı altına almaktadır ki bu tanım ana hatlarıyla mekânın söylemini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle mekânın kendisini, mekânın tüm kolektif deneyimlerini/ fantezilerini/ ütopyasını, hâkim pratikler karşısındaki direnişlerini, bireysel ve kolektif ihlal biçimlerini kapsamaktadır.

Toplumsal pratik, öznenin dolayısıyla bedenini kullanımını gerektirmektedir. Dış dünyayı duyumlayabildiğimiz tüm bireysel/ bedensel araçlar tarafından elde edilen deneyim ve

Şekil 1. Toplumsal mekân üretimi ile algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân üçgeni (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

uygulamaların bütünü olan toplumsal pratik, algılanan mekânı oluşturmaktadır. Mekânsal pratik ise planlama ile ilgili disiplinlerin uygulama alanıdır. Yapılı çevrenin üretim ve yeniden üretim süreçlerinin bileşkesidir. Bu bağlamda mekân pratikleri tasarlanan mekân ile güçlü bir ilişki kurmaktadır. Mekânın fiziksel nitelikleriyle ilintili olması ve mekân deneyiminin doğrudan mekân pratikleri ile ilişkisi olması dolayısıyla tasarlanan mekân, aynı zamanda algılanan mekânı temsil eder. Bu bağlamda, Lefebvre algılanan mekânın sahip olduğu nitelikleri dolayısıyla mekânsal pratik alanına girdiğini belirtmektedir (Ghulyan, 2017: 22, 23). Mekânsal pratik, mimari, şehircilik, topoğrafyanın tasarıma göre biçimlenmesi, gündelik yaşam ve kent gerçekliği (iş, özel yaşam ve kamusal ilişki ağları) gibi farklı bağlamlarda tespit edilir, tanımlanır ve çözümlenir (Lefebvre, 2016: 410). Lefebvre yaşanan mekânı, zamanla birbir ilişkili olarak tanımlar. Yaşanan mekân, duyguların ve yaşantının yerini oluşturur (Lefebvre, 2016: 63, 71) (Şekil 1).

3. YÖNTEM

Lefebvre'ci mekânsal üretim teorisi, birbiriyle ilişkili iki ana çerçeveden oluşmaktadır. Birincisi, tarihsel süreçte kutsal ve mutlak niteliği bulunan ve çelişkili üretim sürecine dahil olan toplumsal üretim mekanlarını; diğeri ise mekânsal pratikler, mekân temsilleri ve temsilin mekânından oluşan mekânsal üçlü çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu

üçlü çerçeve, toplumsal mekân üretiminin okunabilmesinde, mekânın deneyimlenmesi sürecinin irdelenmesinde, mekânın tarihsel belleği, toplumsal ve biçimsel ilişkilerinin açıklanabilmesinde kullanılabilir bir araç niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, Trabzon kenti için antik dönemden itibaren toplumsal mekân olma niteliğini sürdürmüş Kavak Meydanı ve meydanın batı aksına inşa edilmesi ile mekânın toplumsallığını pekiştiren Hüseyin Avni Aker Stadyumu, barındırdığı nitelikler bağlamında tüm bu değerlendirmelerin yapılabileceği zemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu alanın dönüşümü ve yeniden üretimi projesinde *algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekânın* diyalektik bağıntısının koparıldığı ortaya koymaya çalışan bu çalışmada, bu amacı gerçekleştirmek üzere Lefebvre'nin mekânsal üçlü teorisi uygun araç olarak belirlenmiştir.

Lefebvre'nin yaklaşımı belirli bir program, kural çerçevesi ve temel bir kanı sunmamaktadır. Kural koyucu, sınırlayıcı bir yaklaşım yerine yönlendirici ve uyumlayıcı niteliktedir (Çınar, 2014: 1137). Bu bağlamda, Lefebvre'nin geliştirdiği mekânsal teori ve mekân üçlüsü pek çok çalışmada kullanılmasına rağmen deneysel olarak nasıl işlenebileceğine dair yöntemi net çizgilerle sınırlandırılmış çalışmalara rastlanmamaktadır (Leary, 2013: 8). Genel geçer bir yöntemsel strüktürün okunamadığı, çalışmaların konusu ve bağlamına göre

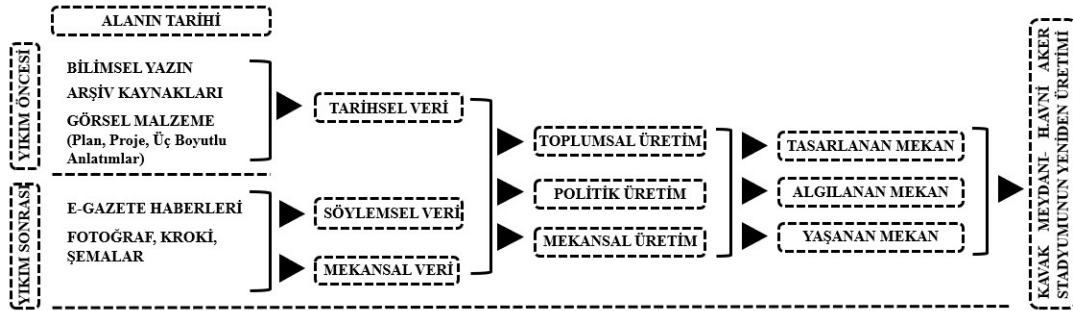
şekillenen ve Lefebvre'nin mekânsal üçlüsünü kullanan deneysel yaklaşımların çoğunluğunda yorumlayıcı yaklaşımın ya da diyalektik ilişkiler ağını ortaya koyan niteliksel çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Gegeoğlu ve Aydın, 2014; Baydar vd., 2016). Söz konusu çalışmalarda, Lefebvre'nin mekânsal üçlüsünde yaşanan mekân başlığı içerisinde tanımlanan *temsilin mekânı* merceğe altına alınmıştır. Lefebvre'nin mekânsal üçlüsünü konu edinen mimarlık alanında yapılan çalışmaların kentsel dönüşüm projeleri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Söz gelimi, bir kentsel yer değişim hikayesini kentsel dönüşümün sosyo-mekansal izleri üzerinden okuyan (Eranıl, vd., 2015) ve İzmir Kadifekale ve Ankara İskitler örnekleri üzerinden ülke genelinde gerçekleşen toplumsal mekânın yeniden üretim sürecini merceğe altına alan (Demirtaş Milz ve Saraçoğlu, 2015; Basa, 2015) gibi pek çok çalışma bilimsel yazın içerisinde yer almaktadır.

Çoğunlukla Ankara, İstanbul, İzmir gibi üç büyük kentte yoğunlaşan çalışmalar içerisinde periferideki toplumsal mekânın yeniden üretim sürecinin izlerini sürebilmesi açısından Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun irdelendiği bu çalışma diğerlerinden ayrılmaktadır. Çalışmalar genellikle kentsel dönüşümün gerçekleştiği 2000 ve sonrasına odaklanmakta, bu çalışmada ise Kavak Meydanı'nın milat öncesi süreçten

günümüze kadar geçirdiği tarihsel süreç geniş bir tarihsel aralıkta değerlendirilmektedir. Ayrıca konu üzerine yapılan çalışmalar, Türk siyasi tarihinde genel kabul görmüş olan dönemler içinde ele alınmışken, bu çalışmada çalışmanın tarihsel kırılma noktaları bizzat Kavak Meydanı ve Stadyuma, yani problem nesnesine göre belirlenmiştir. Diğer bir deyişle, Lefebvre'nin mekânsal üçlüsünü konu alan çalışmalar, mekânın tarihinden ziyade tarihin mekanını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın özgün yönü, mekânın tarihini yerel ve toplumsal bağlam içerisinde değerlendirirken, doğrudan alana dair üretilen politik söylemlerle sosyo-politik çerçevede toplumsal mekânın yeniden üretim sürecine odaklanmış olmasıdır. Ayrıca, Lefebvre'nin mekânsal üçlüsünde mekânsal dönemselleştirme çerçevesinde kutsal ve mutlak mekâna dair tespit edilen en güncel çalışma (Bulhaz ve Gökmen, 2021) ile Trabzon kenti için tarihsel değeri bağlamında *kutsal bir mekân* olan Kavak Meydanı ve H. Avni Aker Stadyumu'nun okunması denemesi Lefebvre'ci zemine oturtulan çalışmalar içerisinde yeni bir alanın açılmasında başı çekmektedir (Şekil 2).

4. TARİHSEL ARKA PLAN VE TOPLUMSAL MEKÂNIN YENİDEN ÜRETİMİ

Bu başlıkta Kavak Meydanı'nın tarihsel süreçteki gelişimi, kent için önemi ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun inşasından yıkımına

Şekil 2. Çalışmanın yöntem şeması (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

kadar olan süreç çok katmanlı fotografik bir okuma ile ele alınmaktadır. Meydanın tarihsel ve toplumsal değerine değinilen bu anlatının ardından stadyumun yıkım süreci, yıkım söylentilerinin çıktığı 2012 yılından, dönüşüm projesinin ilk etabının tamamlandığı 2021'e kadar ulusal ve yerel basında yer almış elektronik gazete haberlerinde alana dair üretilen proje ve söylemler üzerinden eleştirel bakış açısıyla tarihsel, toplumsal, politik ve mekânsal bağlamda tartışılmaktadır.

4.1. Kavak Meydanı: Hüseyin Avni Aker'in Beşiği

Antik dönemden beri (M.Ö. 4. yy) Trabzon kentinde spor faaliyetlerinin yapıldığı bilinmekle birlikte, 15. yüzyıl itibari ile yazılı kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında kentin spor alanlarının Kavak Meydanı'nda olması muhtemel görünmektedir (H. Öksüz vd., 2011: 46). Kavak (Kabak) Meydanı, kentin çekirdeğini oluşturan surların hemen batısında bulunup, kentin doğu yakasındaki Atatürk Meydanı'ndan topografik koşullar gereği çok daha geniş bir düzlüğe konumlanmış kentin önemli iki meydanından birini oluşturmaktadır (Karaçavuş, 2011: 76, 77) (Şekil 3).

Şevket (2006: 109) Yavuz Sultan Selim döneminde (1491-1512) Kavak Meydanı'nda ok atışlarının, silah talimlerinin ve at biniciliğinin yapıldığını belirtmektedir. Kavak Meydanı'nın

17. yüzyıl Osmanlı Döneminde de kentin önemli bir spor alanı olduğu bilinmektedir. Evliya Çelebi (1999: 54) alanın işlevini, "Tatil günlerinde paşalar askerleriyle birlikte Kavakmeydanı'na gelir, cirit oynarlar. Burası, büyük ve geniş bir yerdir. Meydanın ortasında üç gemi direğini birbirine bağlayıp dikerler, tepesine altın yaldızlı bir top koyarlar. Bütün biniciler bu topa cirit atarlar, vurana armağanlar verilirdi." biçiminde anlatmaktadır.

18. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde (1746-1789) Kavak Meydanı'nın "Kabak Meydanı Mahallesi" sınırları içerisinde yer aldığı bilinmektedir (M. Öksüz, 2006: 60). 1869 yılında Trabzon kentini ziyaret eden Deyrolle, Trabzon'da bayram yerlerinin "Kabak Meydanı"nda kurulduğundan, eski bir mezarlığın taşları ve türbelerin etrafındaki çayırlarda, at koşturulup cirit atıldığından bahsetmektedir (Usta, 1999: 141). Trabzonlu müellif Bijişkyan da (1969: 51) Kavak Meydanı'nın eski devirlerde hipodrom olarak kullanıldığını, 19. yüzyılın başlarında burada paşaların çeşitli türden at oyunları yapmakta olduğunu belirtmektedir. Bijişkyan (1969: 75) tarafından büyüklük olarak kentin doğusunda yer alan Atatürk Meydanı'nın altı misli olduğu belirtilen Kavak Meydanı, sahip olduğu ağaçlıklı bahçeleri ve gezi yerleriyle kentin önemli mesire alanlarından birini oluşturmaktadır. Osmanlı kayıtlarında meydanın adının, yeşil ve ağaçlık bir mesire

Şekil 3. Lambert Planı (1938) üzerinde kavak meydanı, Tarihi kent merkezi (Ortahisar) ve Atatürk Meydanı (Düzenli, 2021: 942'den düzenlenmiştir).

alanı olmasından dolayı Kavakmeydanı; ok atma oyunlarının kabaklara yapılması dolayısıyla da Kabak meydanı olarak geçtiği söylenmektedir. Bunun yanında, Osmanlı'da birçok spor alanının Kavak Meydanı'nda olduğu bilinmektedir (Kahraman, 1995: 459, 460).

Lynch 1898 tarihinde Trabzon'a geldiği dönemde çizdiği kent haritasında Kavak Meydanı'nda bir spor alanının bulunduğundan bahsetmekte, bu alanın yeşil çimlerle kaplı olduğunu ve alanı eskiden cirit oynanan yerlere benzettiğine değinmektedir (H. Öksüz vd., 2011: 47, 48). Meşrutiyet Dönemi'nden beri, çeşitli spor faaliyetleri, mitingler ve bayram eğlenceleri Kavak Meydanı'nda gerçekleştirilmiştir (Çapa ve Çiçek, 2004: 20). 1916 yılı vilayet encümeni kayıtlarında Kavak Meydanı'nın içinde bulunduğu mahallenin Kavak Meydan Mahallesi olarak geçtiği görülmektedir (Çiçek, 1998: 29). İnönü Zaferi (1921)'nden sonra bir süre adı İnönü Meydanı olarak kullanılmıştır, 1934 tarihinde meydanın ismi 05.02.1934 tarihli Trabzon Belediye Meclisi'nde alınan karar uyarınca Cumhuriyet Meydanı olarak değiştirilmiştir (Düzenli, 2009: 193). Millî Mücadele döneminde de bayram eğlencelerinin, horon oyunlarının oynandığı, nutukların söylendiği, çeşitli gösterilerin yapıldığı bir meydan olarak faaliyet göstermiştir. Bunun yanında halkın farklı sebeplerle de bu meydanı kullandığı görülmüştür. Söz gelimi, Haziran 1923'te yaşanan önemli bir kuraklık problemi üzerine vilayet memurları, asker ve halk yağmur duası için Kavak Meydanı'nda toplanmıştır (Çapa ve Çiçek, 2004: 20, 21).

Geç Osmanlı Dönemi ile yüz gösteren modern modellerin günlük hayata işlenmesi politikası ve Erken Cumhuriyet Dönemi modernleşme sürecinin önemli araçlarından birini de modern spor faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, atletizm, jimnastik gibi sporlara verilen önemin yanında, futbol oynamak da; gazete, dergi çıkarmak veya tiyatro sergilemek

kadar önemli bir konuma sahip entelektüel bir iş olarak görülmüştür. 1910'lu yıllarda futbol, Trabzon kentinin milli bir kimlik çerçevesinde kurgulanmasının bir aracı olarak görülürken, 1920'li yıllarla birlikte beden terbiyesinin gerçekleştirilebileceği tek spor dalı olarak öne çıkmıştır (Tunç, 2011: 34, 39, 40) (Görsel 1).

1920 yılı ile başlayan toplumsal ve sosyal canlanma ile futbol faaliyetleri Kavak Meydanı'nda filizlenmektedir. Yeniden canlanan spor ve futbol aktivitelerinin öğrenciler arasında

(a)

(b)

(c)

Görsel 1. (a) Trabzon halkının futbol ilgisi, 1930'lar, (b) Kavak Meydanı'nda bayram, 1928, (c) Alanın kuş bakışı görüntüsü (a. Çelik, 2008, s. 387; b. Bölükbaşı, 2006a; c. http 2).

önem kazanmasının en önemli sebeplerinden biri, kentin meşhur Trabzon Lisesi'nin Kavak Meydanı'nın hemen yanında bulunuyor olmasıdır. Bu bağlamda, Kavak Meydanı artık hem gençler hem de halkın büyük bir çoğunluğu için tamamen futbola özdeşleşen bir kamusal alanı ifade etmektedir (Tunç, 2011: 33, 46, 47). 1925'te İstikbal Gazetesinde, Trabzon insanının gündelik hareketlerinden yola çıkarak yapılan bir değerlendirme dikkat çekicidir. İnsan grubu eğer Kavak Meydanı tarafına doğru hareket ediyorsa ya sporcudur ya da futbol maçı izlemeye gitmektedir (Çiçek, 1998: 101).

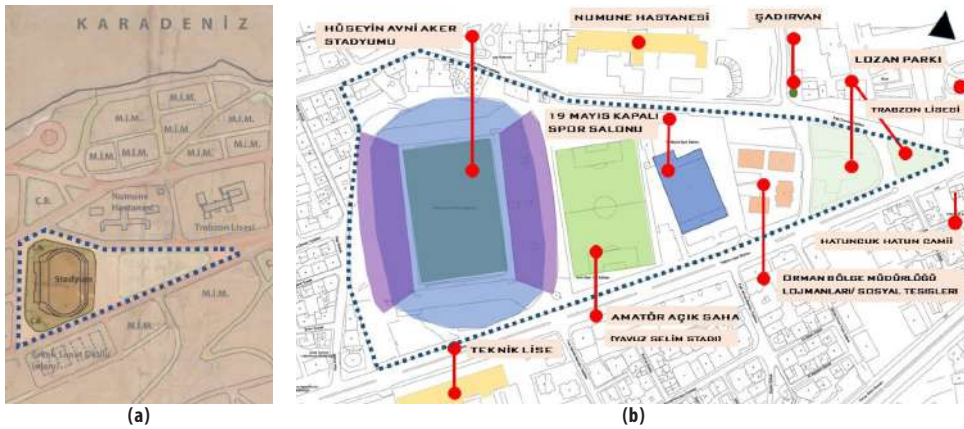
1920'lerin ortasında 19 Mayıs Kapalı Spor Salonu ile Yavuz Selim Stadı (Amatör Açık Saha)'nın arasındaki alanda, mezarlık alanının bulunduğu, doğu kısmının ise Kavak Meydanı (Hatuncuk Hatun) Camii'ne kadar Kavak Meydanı adı ile kullanıldığı görülmektedir. 1930'ların sonunda alanın doğu kısmının adı "Spor Meydanı" olarak geçmektedir. 1960'ların sonuna doğru Kavak Meydanı, şadırvanla Hatuncuk Camii arasındaki küçük üçgen alana sıkışıp kalmıştır. 2000'lerle birlikte Orman Bölge Müdürlüğü lojmanlarının doğu kısmına inşa edilmesiyle kentin en geniş düzlük alanını oluşturan, geçmişten beri kamusal kullanıma olanak tanıyan alandan geriye sadece ufak üçgen bir yeşil alan kalmıştır ve bu alanın

adı günümüzde Lozan Parkı olarak geçmektedir (Belge, 2018: 85, 86, 87) (Şekil 4).

4.2. Hüseyin Avni Aker Stadyumu: Simgesel/Anlamsal Bir Üretim Mekânı

1937 yılının yaz aylarında stadyum inşaatının başlayacağı müjdesi verilmiş, bu yıl içinde genel merkezden şehirde bir stadyum inşası için önemli miktarda ödenek gönderilmiştir. Lambert'in 1938 tarihli şehir planında spor bölgesi olarak belirlenmiş olan Kavak Meydanı'nda stadyum ve spor tesislerinin yapılması öngörülmüş (Şekil 4) ancak proje inşaatında gecikmeler yaşanmıştır. 1942 yılında stadyumun keşfi için çalışmalara başlandığı, alınan ödenek ile futbol sahası ve koşu pistinin yapılmasının düşünüldüğü belirtilmektedir. 1946 yılında drenaj kısmı ihale edilen stadyumda çalışmaların devam ettiği bilinmektedir (Düzenli, 2009: 171, 172, 277).

2400 kişilik yapılması planlanan stadın temelleri 1951 yılında atılabilmiş, kent stadyumuna nihayet 1952 yılında kavuşmuştur (http 1). 1967 yılında kapalı tribün ilavesi yapılan stadyumun Hüseyin Avni Aker ismini alması ise 1970'lerden sonraya tarihlenmektedir (Ocak, 1995: 138). Bu ilavenin ardından 1981 yılında açık tribün alanı büyütülen stadyumun 1994 yılında açık tribününün üzeri uzay kafes sistem ile kapatılmış ve yeniden düzenlenen stat ışıklandırması ile Hüseyin Avni

Şekil 4. (a) Lambert Planı'nda spor bölgesi olarak belirlenen alan ve stadyum için önerilen yer (Düzenli, 2021, s. 954'ten düzenlenmiştir), (b) Kavak Meydanı sınırları ve meydanadaki yerleşimler.

Aker Stadyumu artık son şeklini almıştır (Ocak, 1995: 138) (Görsel 2a).

(a)

(c)

Görsel 2. (a) Yıkımdan önce: Hüseyin Avni Aker Stadyumu ([http 6](#)), (b) Yıkımın ardından Hüseyin Avni Aker Stadyumu arazisi ([http 7](#)), (c) Akyazı Mevkiinde dolgu alanı üzerine inşa edilen Şenol Güneş spor kompleksi ([http 8](#)).

4.3. Yıkım Süreci: Kırılma

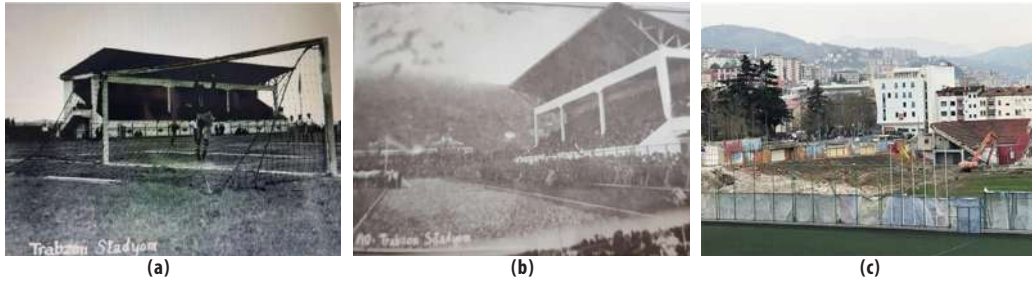
2000'lerin başında Trabzonspor'un yeni ve modern bir stadyuma ihtiyaç duyduğu dönemin Trabzonspor Kulübü Başkanı tarafından yoğun bir şekilde dile getirilmeye başlanmıştır ([http 3](#)). Başkan, yapılması planlanan yeni stadyum için "Bu proje Trabzon kentine ve Trabzonspor'a hayat verecektir" ([http 4](#)) ifadesini kullanmıştır. 2006 yılında Trabzon'a yapılacak yeni stadyumun yeri için, Trabzon'un Ortahisar ilçesine bağlı, kent merkezinin batı çıkışında yer alan Akyazı

semti hedef gösterilmiş; stadyumun deniz dolgu alanı oluşturularak buranın üzerine inşa edilmesi önerisinde bulunulmuştur ([http 5](#)). Bu doğrultuda, "Şenol Güneş Spor Kompleksi" adıyla anılacak yeni stadyumun temelleri Akyazı mevkiinde deniz dolgu alanının tamamlanması işleminin ardından 2013 yılında atılmış, 2016 yılında ise yapımı tamamlanarak kullanıma açılmıştır. 2017 yılının Kasım ayında Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun yıkımına başlanmıştır 2018'in Nisan ayında bu süreç tamamlanmış, kente 66 yıl hizmet etmiş bir hafıza mekânı olan stadyum yıkılarak kentlinin belleğinde ve kentin geçmişi ile kurduğu ilişkide geri dönüşü olmayan bir kırılmaya sebebiyet verilmiştir (Görsel 2).

4.4. Yıkımdan Sonra Alana Dair Proje ve Söylemler: İlk fikirler

Hüseyin Avni Aker'in 64 dönümlük mevcut arazisinin nasıl dönüşeceği konusunda stadyumun yıkıldığı 2017 yılından bu yana yerel gazetelerde ve basında pek çok haber ve olası proje senaryoları yer bulmuş ve meydana yönelik proje denemelerinde bulunulmuştur. Bu projelerin büyük bir çoğunluğu gizli olarak kalmış, kimisi kulaktan dolma bilgiler eşliğinde halk arasında yayılan dedikodulardan öteye geçememiş kimisi ise sadece söylemden ibaret kalarak medyaya yansımıştır. Öyle ki alana bir alışveriş merkezi projesinin yapılacağı bile bu dedikodular arasında yer almıştır.

Kasım 2017 tarihinde başlanan Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nda yıkım çalışmaları Nisan 2018 tarihinde tamamlanmıştır. Yıkımın yeni başladığı tarihlerde üst bürokratik yönetim tarafından alanda yer alan "Yavuz Selim sahasının yeniden restore edilerek aynı yerinde yeni tribünleri ve zemini ile kalacağı, 1951 yılında hizmete giren Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun güney tarafındaki eski kale arkasının bir bölümünün aynı şekilde korunacağı ve söz konusu park içerisinde Avni Aker'in bir anıtı olarak yer alacağı" söylenmiştir ([http 9](#)) (Şekil 4b). Fakat bu

Görsel 3. (a) Stadyumun ilk yapılan batı tribünü, (b) Güneydeki kale arkası ve batıdaki protokol tribünü ve futbolcuların sahaya çıktığı tünel, (c) Yıkımını gösteren görsel (<http> 11).

söze rağmen Yavuz Selim Stadı kaldırılmış, H. Avni Aker Stadyumunun ise güney kısmındaki kale arkası ile hemen yanındaki protokol tribününün bulunduğu kısım ve futbolcuların sahaya çıktıkları tünel bir süre sonra yıkılmıştır (<http> 10) (Görsel 3).

Yıkım çalışmaları sürerken 2018 yılının Ocak ayında bölgede yapılacak çalışmalara dair ilk söylemler arasında yerel yönetim başkanlığından verilen demeçte, alana dair önerilerinin kültür ve sanat işlevini yükleyecek bir devlet tiyatrosu ve kütüphane binası olduğu belirtilmektedir (<http> 12).

2018'in Mart ayında basında "Avni Aker'in yerine yapılacak proje belli oldu" (<http> 13), "Hüseyin Avni Aker'in Yerine Kentsel Dönüşüm Projesi Hazırlandı" (<http> 14), "Avni Aker Stadyumunun Yerine Spor Salonları, Kültür Merkezi ve Tiyatro

Yapılacak" (<http> 15), "Trabzon'da MÜSİAD'dan Avni Aker'in yerine önerilen müthiş proje tanıtıldı" (<http> 16) gibi başlıklardan oluşan çeşitli haberlere yer verilmiştir. Bu haberlerde Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) Trabzon Şubesi tarafından hazırlanan projenin yalnızca bir öneri olduğu anlaşılmış ve 64 dönüm üzerine hazırlanan projede; Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun bulunduğu yerde beş bin kişilik bir stadyum, spor salonu, basketbol sahaları, tenis kortları, kültür merkezi, tiyatro, spor müzesi, kütüphane, otopark ve yeşil alanlar kurgulanmıştır (Şekil 5).

Söz konusu gelişmeler ve söylem çeşitliliği yaşanırken, Mayıs 2018 tarihli bir haberde, Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun yerine yeşil bir şehir parkı kurgulanacağı, Trabzon'un ve Trabzonspor'un anılarını yaşatacak bir müzenin yapılacağı duyurulması ile alanın akıbetine

Şekil 5. MÜSİAD tarafından tasarlanan konsept proje (<http> 15).

ilişkin soru işaretleri biraz olsun giderilmiştir (http 17). Bu gelişmeden yaklaşık iki ay sonra yapılan bir açıklamada Türkiye’de yıkılan statların yerine millet parklarının yapılacağı dile getirilmiş ve Trabzon’da yer alan Avni Aker Stadyumu’nun adı bu kapsamda anılmıştır (http 18).

Ocak 2019 tarihinde çıkan haber ise Toplu Konut İdaresi Başkanlığına (TOKİ) devredilen, Hüseyin Avni Aker Stadyumu ve yanında yer alan Yavuz Selim Stadi’ndaki yıkım işlemlerinin tamamlandığını, alanda yapılacak Millet Bahçesi içerisinde Trabzonspor’a ait tribün öğeleri, kulübü temsil eden müze ve sosyal alanlar bulunacağını müjdelemekte, aynı haberde yerel yönetim başkanlığı alana ilişkin yapılacak çalışmada ihale aşamasına gelindiğini belirtmektedir (http 19). Hemen ardından Mart 2019 tarihinde TOKİ tarafından, Trabzon’da yapılacak millet bahçelerinin ihalelerinin gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir (http 20). Habere göre Trabzon Ortahisar Millet Bahçesi, Hüseyin Avni Aker Stadyumu’nun yerine 62 bin 290 metrekaarelik alanda uygulanacaktır. Haberin detaylarında Trabzon’da eski stadyumun yerine yapılacak millet bahçesi ile Trabzon kentlisinin içerisinde yürüme yollarının, spor alanlarının, biyolojik göletlerin, millet kıraathanelerinin, renk ve koku bahçelerinin olduğu yeşil alana kavuşacağı yer almaktadır (http 21).

4.5. Proje Gelişim Süreci ve Sonuç Ürün: Trabzon Hüseyin Avni Aker Millet Bahçesi

Ekim 2019 tarihinde çıkan haberde alana yapılacak projeye dair ilk bilgilendirme yapılmıştır. Haberde yer alan açıklamaya göre alanda açık/ kapalı otopark, halı saha, tribün, restoran, millet kıraathanesi, süs havuzu, yeşil alan, halkın kullanabileceği yürüyüş ve fitness alanları ile sporcuların kullanacağı soyunma odaları ve kulüp odaları yer alması planlanmaktadır (http 22).

Kasım 2019’da yapımı süren Millet Bahçesine yapılacak olan sahada amatör spor müsabakalarının yapılıp yapılmaması üzerine tartışıldığı görülmektedir (http 23). Bunun yanında, kentlilerin Millet Bahçesi’nin büyümesini talep ettiği haberlere yansımaktadır. Bu büyümenin gerçekleşebilmesi için alanın bitişiğindeki Orman Bölge Müdürlüğü’nün lojmanlarının yıkılması ve proje alanına dâhil edilmesi önerilmektedir. Hatta alanın Lozan Parkı’na kadar uzatılması istenmektedir (http 24) (Şekil 4). Esasen 1963 yılında Kavak Meydanı’nın orta yerine Orman Bölge Müdürlüğü lojmanlarının inşa edilmesinin, kent futbol belleğine vurulmuş büyük bir darbe olarak değerlendirilmektedir (http 2). Bu doğrultuda, kent hakkı ve kentlilik bilincine sahip kent halkının bu talebinin gerçekleştirilmesi, Kavak Meydanı’nı tarihteki sınırlarına kavuşturacak doğru bir karar gibi görünmektedir.

Kasım 2019’da kentte süren millet bahçesine yapılacak olan sahada amatör spor müsabakaları yapılsın mı yapılmassın mı tartışması ile ilgili dönemin Belediye Başkanı: “Millet bahçesi içerisindeki çalışma devam ediyor. Bunun bir projesi var. Bu projesinde de orada bir saha var... Doğrusu şehirde şu anda orada amatör futbol müsabakaları yapılsın mı yapılmassın mı konusu tartışılıyor. Biraz daha tartışılın neticesinde kararı biz vereceğiz.” ifadelerini kullanarak son sözü söylemiştir (http 23).

Bölgeye yapılacak düzenlemeler ve yeniden işlevlendirme kararına ilişkin basında çeşitli görseller yer alsada dahi, alanın dönüşümünü içeren detaylı projesi paylaşılmamıştır. Belediye arşivinden elde edilen ilk proje çalışması internet sitesinde sadece üç boyutlu görseller ile tanıtılmış ve “Ortahisar Millet Bahçesi” başlığı altında verilen bilgilerden projenin TOKİ tarafından yapımına başlandığı ve inşa sürecinin devam ettiği, proje kapsamında ise millet kıraathanesi, restoran, tribün, kahve ve çay evi, atölye gibi

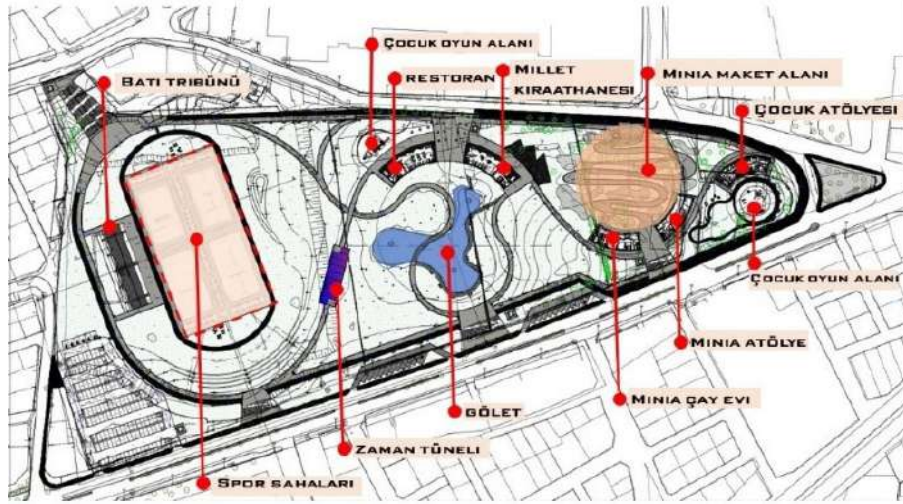
işlevlerin mimari programda yer alacağı belirtilmiştir (http 25) (Şekil 6).

2020 yılı itibari ile alana dair üretilen projede değişiklik yapıldığı görülmektedir. Ocak 2020 tarihli basındaki habere göre alanda bol miktarda yeşil alan, yürüyüş ve fitness alanları, çocuk oyun alanları, futbol sahasının yanında açık ve kapalı otoparklar yer alacaktır (http 25). Bu haberle beraber projenin bittiğinde nasıl görüneceğine ilişkin basında ilk kez üç boyut anlatımına ait görseller paylaşılmıştır (Şekil 7).

Haziran 2020 tarihli haberde millet bahçesinin Ekim ayı içerisinde açılmasının planlandığı görülmektedir. 205 kapasiteli kapalı otopark sayısının 461'e çıkarıldığı, futbolun yanı sıra basketbol ve tenis sahaslarının bulunacağı belirtilmektedir. Belediye Başkanı, projeyi bir prestij projesi olarak ifade ederken, kentlinin nefes alabileceği bu alanı, Avrupa ve Amerika'da görülen geniş parkların bir örneği olarak

nitelendirmektedir. Aynı zamanda Hüseyin Avni Aker ve Yavuz Selim Stadyumu'nu anımsatacak öğelerin bulunduğu yerde bir saha ve etrafında yürüyüş parkuru bulunacağına değinmektedir. Ayrıca projeye ek olarak buz pateni pisti ve kaykay rampalarının kurgulandığı vurgulanmaktadır (http 27). Projenin yaşayan bir proje olmasının hedeflendiği, bu bağlamda 400 metrekarelik buz pisti ve 650 metrekare alana sahip kaykay alanının projeye sonradan dâhil edildiği anlaşılmaktadır. Projenin ikinci etabı için ise Orman Bölge Müdürlüğü lojmanlarının boşaltılmaya başlandığı, Numune Hastanesi'nin batısında kalan konut grubunun (Şekil 4) kamulaştırmasının yapılacağı ve parka dahil edileceği okunmaktadır (http 28).

Eylül 2020 tarihli haberde millet bahçesi inşaatının devam etmesinin yanında, projeye dair ilk detaylı bilgilere ulaşılabilir. Alanda, gösteri havuzu, restoran, millet kıraathanesi, su

(b)

(c)

(d)

Şekil 6. Alan için üretilen ilk öneri proje ve üç boyutlu anlatımları, (a)Yazarlar tarafından düzenlenmiştir, (b), (c), (d) (http 25).

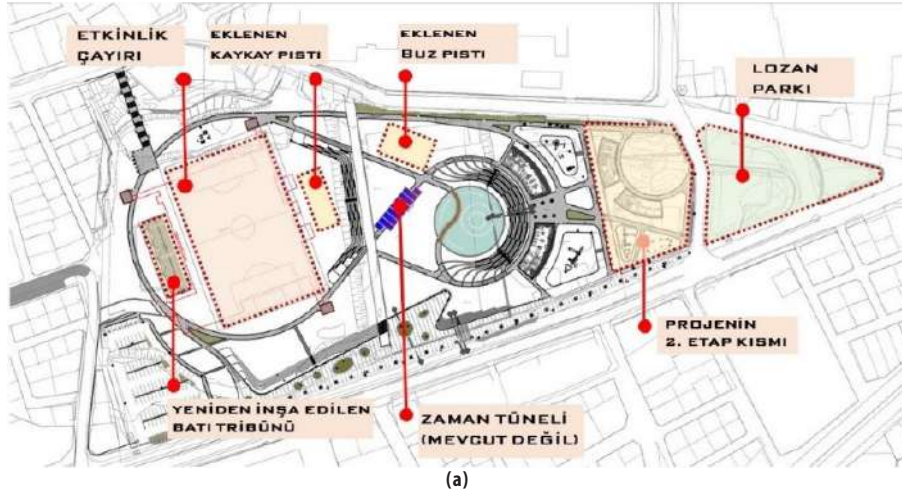

Şekil 7. Alan için üretilen ikinci proje ve üç boyutlu anlatımları, (a) Yazarlar tarafından düzenlenmiştir, (b), (c), (d) ve (e) (http 26).

deposu, 1.012 kapasiteli batı tribünü, 205 araçlık kapalı, 94 araçlık açık otopark, 2 adet çocuk oyun alanı, egzersiz alanı, 270 metre bisiklet, 1.768 metre yürüyüş ve 326 metre koşu yolları, 29.719 metrekare çim alan, 6.125 metrekare etkinlik alanı planlanmaktadır. Bunun yanı sıra 1.016 ağaç, 7.432 çalı ve çim ekimi yapılacağı bilgisi verilmektedir (http 29). Üst bürokratik yönetim tarafından, Ortahisar Millet Bahçesi için yapılacak olan projenin 500 araçlık kapalı ve açık otopark, millet kiraathanesi, kütüphane ve Trabzonspor müzesini içereceği teyit

edilmektedir (http 30).

Şubat 2021 tarihli haberde alt başlık olarak “Spor temalı Millet Bahçesi Mart ayında açılacak” ifadesinin kullanımından ve yerel yönetim başkanlığının ifadelerinden, geçmişte alanda Hüseyin Avni Aker Stadyumu’nun bulunması dolayısıyla Ortahisar Millet Bahçesi’nin diğer millet bahçelerinden farklı olarak spor temasıyla kurgulandığı anlaşılmaktadır. Aynı haberde, yaşayan bir park inşa etme hedefi ile Trabzon kenti için bir ilk olan 400 metrekarelik bir buz pisti ve 600 metrekarelik bir kaykay alanı

(b)

(c)

(d)

Şekil 8. (a) Projenin güncel şeması, (b) Kayak pisti ve batı tribünü, (c) Batı tribününden etkinlik çayırına bakış, (d) Millet Kiraathanesi, (a) Yazarlar tarafından oluşturulmuştur, (b), (c), (d) Yazar arşivi, 2022).

kurgulandığı ve kapalı otopark eklendiğini belirtilmektedir (http 31). Yine habere göre Ortahisar Millet Bahçesi diğer millet bahçelerinde bulunan havuz, eğlence ve dinlenme alanlarını da barındırmaktadır. 2. Etapta, Orman Bölge Müdürlüğü'ne ait 3-3,5 dönümlük konut bölgesi ile bahçenin denizle kavuşumunu sağlayacak olan kuzey kısmındaki konutların yıkılarak alana katılması planlanmaktadır (http 32) (Şekil 4). Başka bir haberde ise projenin büyük çoğunluğuyla tamamlandığı belirtilmekte ve basında gösterilen üç boyutlu anlatımların benzer biçimde uygulanmış olduğu görülmektedir. Haberde, TOKİ Başkanlığı, projede kütüphane, kafeterya, çocuk oyun alanları, koşu ve yürüyüş yolları ile ihtiyaç duyulan bütün donatıların yer aldığını, ayrıca kentin yeşil alanlarının artırıldığını, nostalji tribünü ve projede yer alan zaman tüneli ile Trabzonspor'un yaşatılacağını belirtmektedir (http 33).

Haziran 2021 tarihinde projeye dair bilgi veren yerel yönetim başkanlığı, çimlendirilen stat alanını etkinlik çayırı olarak nitelendirmiştir. Söz konusu tarihte, alanın kuzeyinde bulunan yapılar kamulaştırılıp yıkılmaya başlanmış, projenin devamı için çalışmalar devam etmektedir. Aynı haberde, buz pisti ve kayak pistinin gençlerin alanı kullanımı için kurgulandığı ve projenin başından beri planlamada değişiklikler yapıldığı belirtilmektedir (http 34, http 35).

Toplu Konut İdaresi'nin kent merkezinde bulunan ve kullanım ömrünü tamamlamış stat alanlarında yapmış olduğu millet bahçesi projelerinden biri olan Hüseyin Avni Aker Millet Bahçesi'nin birinci etabı 2021 yılının Şubat ayı sonlarında tamamlanmıştır. Ülkenin farklı yerlerinde yapılmış millet bahçeleri içinde spor teması ile kurgulanmış ilk millet bahçesi olan Hüseyin Avni Aker Millet Bahçesi diğerlerinden farklı olarak bir tribün ile eski stadyumun izini

taşıyan bir yeşil alana sahiptir (http 36) (Şekil 8).

5. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında *algılanan mekân*, *mekânsal pratiğin* gerçekleştirildiği, toplumsal mekân etkenlerini oluşturan ve Kavak Meydan alanı ve çevresinde bulunan yerleşimler (İnönü Caddesi, Stadyum, Sağlık ve Eğitim Kurumları) ile bu bölgede mekânsal pratik çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal mekân ürünleri olan bayram kutlamaları, okçuluk yarışları, futbol müsabakaları, festival ve konserler gibi etkinliklerin birlikteliğinden oluşmaktadır. Kavak Meydanı, *tasarlanan mekân* başlığı altında irdelendiğinde karşımıza mekânın temsilini oluşturan toplumsal mekân etkenleri olarak bürokrat, teknokratlar ve onların söylemleri çıkmaktadır. Bu doğrultuda ortaya çıkan toplumsal mekân ürünleri ise Kavak Meydan alanı için üretilen kentsel dönüşüm projeleridir. *Yaşanan mekân* diğer bir deyişle *temsilin mekânı*, mekânın söylemini ifade etmektedir. Kavak Meydanı'na dair kolektif bellek, sembol ve ütopyalar yaşanan mekânın toplumsal etkenlerini oluştururken, Kavak Meydanı'nın tarihi spor meydanı olma niteliği, H. Avni Aker Stadyumu'nun Trabzonspor'un mabedi olarak nitelendirilmesi, Batı tribününün ilk tribün olarak önem taşıması, stadyumunun izlerinin

etkinlik çayırı olarak yaşatılması toplumsal mekân ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Algılanan Mekân/ Mekânsal Pratik:

Neoliberal politikaların kamusal ve toplumsal mekânın dönüşüm sürecine olan etkisi ve teknolojinin gelişmesi ile tarihi öneme sahip kent parçalarının çeşitli amaçlar doğrultusunda zarar gördüğü görülebilmektedir. Bu durumu eleştiren ünlü Frankfurt Okulu düşünürlerine göre bireyin kendi yaşam pratiğiyle oluşturduğu kültür artık hâkim güç/ güçler tarafından kurgulanmaktadır (Adorno, 2014: 110; Horkheimer ve Adorno, 1996). Bu durum sözde kültürün oluşmasına ve kolay üretilip/ tüketilmesine sebebiyet verirken diğer yandan Benjamin'in (1969) ifade ettiği gibi sanat yapıtının aurasının kaybına neden olmaktadır. Bu çalışmada tarihsel verilerin yaşamsal pratiklerle bütünleşmesi sonucu oluşan toplumsal bir hafıza mekânı olan Kavak Meydanı'nın, "Hüseyin Avni Aker Stadyumu"nun yıkımı sonrası kaybettiği özgün aurasına değinilmekle beraber uygulanan dönüşüm projesinde meydanın tarihsel ve mekânsal anlamlarına referans verecek verilerin ortaya çıkarılması gerektiği savunulmaktadır.

Harvey (1985: 45), kentsel mekânın yeniden üretim sürecinde sermaye ile kapitalist kentleşme

Tablo 1. Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun toplumsal mekân üretimi.

	Toplumsal Mekân Etkenleri	Toplumsal Mekân Ürünleri
Kavak Meydanı-H. Avni Aker Stadyumu	Algılanan Mekân (Mekânsal Pratik) <i>Meydan ve çevresinde etkin olan kentsel ve mimari bağlam çerçevesinde şekillenen toplumsal pratikler</i>	<ul style="list-style-type: none"> • İnönü Caddesi (Ulaşım Aksı) • H. Avni Aker Stadyumu (Odak Noktası) • Sağlık kurumu (Numune Hastanesi) • Eğitim Kurumları (Trabzon Lisesi ve Teknik Lise)
	Tasarlanan Mekân (Mekânın Temsili) <i>Meydanın yeniden üretim sürecine dahil olan ideolojik söylem ve temsili ürünler</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Bürokratlar • Teknokratlar
	Yaşanan Mekân (Temsilin Mekânı) <i>Kavak Meydanı'nın söylemi, kentli ütopyasındaki konumu, sembolik varlığı, kent ve kentli hafızasındaki yeri</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ütopya • Sembol • Bellek
		<ul style="list-style-type: none"> • Bayram kutlamaları • Okçuluk talim ve yarışları • Futbol müsabakaları • Festival etkinlikleri • Konserler
		<ul style="list-style-type: none"> • MÜSİAD tarafından tasarlanan proje • İlk öneri proje • İkinci tasarım projesi
		<ul style="list-style-type: none"> • Kavak Meydanı'nın tarihi spor meydanı niteliği • H. Avni Aker'in sembolik varlığı (Trabzonspor'un mabedi) • Batı tribünü • Stadyumun izi (Etkinlik çayırı)

yaklaşımlarının arasındaki ilişkiye işaret eder. Ülkemizde son dönemde gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerinin ardındaki itici gücün rant politikaları ile sermaye arasındaki ilişki ile yürütülen ideolojik kimlik çalışmalarından doğduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda alanın Millet Bahçesi kapsamında yapılandırılmış olmasını bir tesadüf olarak görmemek gerekir. Öyle ki, Bursa, Zonguldak ve Esenler 15 Temmuz Millet Bahçesi gibi örneklerde de alanda bulunan stadyumlar yıkılarak yerine millet bahçesi inşa edilmiştir. Bu bağlamda, kentsel mekânın üretiminde değişim değerinin kullanım değerinden öteye geçtiği söylenebilmektedir. Toplumsal mekânın tarihi değeri, ancak mekânın değişime uğraması söz konusu olduğunda ön plana çıkmaktadır (Şengül, 2001: 16). Lefebvre (2016: 24)'ye göre bir kavram, ifade ettiği anlam tehdit altında olduğu zaman ve dönüşümüne yaklaştığı evrede ortaya çıkmaktadır. Çalışma kapsamında ise bu kavram "tarihsel değer" olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla 'mekansal pratik'in tehdit altında bulunması, ideolojik arka planla dayatılan değerler (*tasarlanan mekân*) ve birbirine benzer üretimler toplumsal mekânın tarihsel değerinin yitimine yol açmaktadır.

Tasarlanan Mekân/ Mekânın Temsili:

Devlet eliyle kent mekânına müdahale sürecinin etkenleri kimi zaman yerel iktidarlar, kimi zaman merkezi yönetimlerdir. Çoğu kez ikisi aynı anda ve ortak strateji içinde ve bunun için gerekli olan "yasal" altyapıyı oluşturarak kente müdahale ederler (Aslan, 2011: 409). Toplumsal mekânın üretiminde, yani Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun üretiminde '*tasarlanan mekân*' bağlamında etkin olan bürokratlar, teknokratlar gibi etkenlerin düzenleyici ve denetleyici rol oynadığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında, kentsel dönüşüm projesinin, planlı ve kararlı bir yönetim süreci geçirememesi, sürecin başından sonuna kadar

örtük kalmış olması ve kamuoyuna net bilgi verilmemesi dikkat çekicidir. Oysa ki, kültürel ve imgesel müdahalelerde, interdisipliner, çok yönlü, kapsamlı ve uzun soluklu çalışmaların yapılması, kentlinin/ kullanıcının katılımı dahilinde karar verilmesi toplumsal mekân üretiminde *tasarlanan mekânın, algılanan ve yaşanan mekân* ile ilişkisinin kurulabilmesi açısından vazgeçilmezdir.

MÜSİAD tarafından tasarlanan projenin (Şekil 5) Avni Aker Stadyumu'nu koruyarak alanın futbol kültürünü devam ettirmesi ve spor müzesi önerisi alanın tarihsel değeri bakımından önemli iken yeşil alanların oldukça sınırlı kullanımı eksiklik olarak nitelendirilebilir. Daha sonra, yerel yönetim tarafından üretilen iki projenin de MÜSİAD'ın ürettiği projeden oldukça farklı olduğu görülebilmektedir. İlk projede Lozan Parkı'nın bir kısmı alana dâhil edilmişken ikinci projede bu alanın kullanılmadığı ve vaziyet planı kapsamında önemli değişiklikler yapıldığı görülebilmektedir (Şekil 6 ve 7). Mekânın temsili, teknokratlar tarafından sosyo-kültürel kapsamı ağırlıklı bir kurguda biçimlenmişken, bürokratlar ve yerel yönetim aracılığıyla üretilen projelerde muadilleriyle benzer işlevleri barındırmasına ek olarak kentin spor kültürü, etkinlik çayı ve projeye sonradan dâhil edilen buz ve kayak pisti ile temsil edilmektedir.

Yaşanan Mekân/ Temsilin Mekânı:

İktidarın, varlığını ve gücünü mekân üzerinden yeniden inşa ederken başvurduğu ve Harvey (2013: 58)'in "yaratıcı yıkım" yöntemleri olarak adlandırdığı kentsel dönüşüm evreleri, yeniden üretim için mevcut olanın yıkılması sürecine dayanmaktadır. Hüseyin Avni Aker Stadyumu da söz konusu üretim sürecinin bir parçası olarak dikkat çekmektedir. Sembolik/ anlamsal bir üretim mekânının yıkımı ve yalnızca bir kısmının (batı tribünü) korunması yerine yıkılıp yeniden inşa edilmesi mekânsal pratiklerin sürekliliğini sekteye uğratmaktadır.

Toplumsal mekânda, topluma ait olmanın yanında devlete dair olmanın oluşturduğu dualite özellikle devlet eliyle oluşturulmuş ve düzenlenmiş mekânlarda ön plana çıkmaktadır. Bu ikilikte baskın çıkan devlete dair olma durumu, kentli olma bilinci gelişmemiş kent kullanıcısının kamusal mekânın denetimi üzerine söz söyleme hakkına sahip çıkamayışından kaynaklanmaktadır. Bu durum, kentlinin kamusal alanı gündelik yaşam pratiğine katamayışı ile sonuçlanır (Basa, 2018: 238). Oysa ki gündelik yaşam koşullarında Certeau (2008)'nin belirttiği gibi iktidarın ideolojik stratejilerinin yanında, kentli birey geliştirdiği yöntemler aracılığıyla mekânın üretiminde etkin role sahip olmalıdır. Kentli ve mekânı deneyimleyen kullanıcı birlikte toplumsal mekâna dair bir hikâye üretmektedirler.

Stadyumun yıkımı, kentli için anıların, duyguların ve hafızanın yıkımı ile eşdeğer tutulmakta ve meydanın tarihine gölge düşüren utanç verici bir durum olarak nitelendirilmektedir (Doğanay, 2019: 230, 231). Gerek meydanın gerekse stadyumun süreçte farklı isimler ile anıldığı görülmüşse de (Cumhuriyet Stadyumu, Millet Parkı, Trabzon Millet Bahçesi, Ortahisar Millet Bahçesi vs.) böylesi toplumsal hafıza mekânlarının farklı isimlerle kullanılmasının kentli belleğindeki ismini (Kavak Meydanı) değiştiremediği görülmektedir. Çünkü toplumsal hafıza, deneyimlenen mekân ile kentlinin/ kullanıcının tüm eylemlerinin belleğidir. Toplumsal mekâna ait detaylar kolektif bir belleğin izlerini taşımaktadır (Halbwachs, 2008: 194, 196).

SONUÇ

Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun toplumsal mekân üretiminde tasarlanan mekân aktörlerini oluşturan aynı zamanda mekânın temsilini üreten bürokrat ve teknokratların düzenleyici ve denetleyici rol oynadığı görülmektedir. Bürokrat ve

teknokratların söylemleri ile süreç boyunca oluşan fikir ve ifade karmaşası tasarlanan mekânın üretimine kararsız bir planlama süreci olarak yansımıştır. Alana dair üretilen projelerin değişiklik göstermesi, kamuoyuyla açıkça paylaşılmaması temsilin mekânına dair sonuç ürünlerin olgunlaşması sürecini uzatmıştır.

Toplumsal mekân üretiminin aktörlerinden biri olan kentli ve kullanıcının müdahale sürecinde etkinliği tartışılır bir düzeydedir. Bu bağlamda mekânın temsili, temsilin mekânından üstün bir konuma gelmiştir. Türkiye'de modern mimarlık mirası arasında sayabilecek Ankara Cebeci İnönü Stadyumu, Yozgat Bozok Stadı gibi stadyum yapıları yok edici bir müdahaleye maruz bırakılmıştır. Aynı zamanda alan için uygulanan projenin, yıkılan bu stadyumların yerine inşa edilen millet bahçeleri ile eşdeğer nitelikte olması, *tasarlanan mekân* sürecinde kentli katılımının oluşturulamamış olması, *mekânın temsilin* üretiminde, *mekânsal pratik* ve *temsilin mekânının* tarihsel değerinin göz ardı edilmesini beraberinde getirmiştir.

Mekânsal pratik ve *temsilin mekânı* toplumsal hafızadan izler taşımaktadır. Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun yıkılması *yaşanan mekânın* ürünlerini gölgeleyen bir müdahale olmuş, *mekânsal pratik* ve *temsilin mekânı* bağlamında toplumsal hafızada önemli bir kırılmaya sebebiyet vermiştir. Her ne kadar stadyumun adı millet bahçesi içerisinde geçiriliyor olsa da stadyumun mevcut olmaması alanın yegâne değerlerinin yitimi ve toplumsal mekânın yeniden üretimine paralel olarak tarihin ve hafızanın yeniden üretimi (yaratıcı yıkım) ile sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun tarihsel değeri (*mekânsal pratik* ve *temsilin mekânı*) ile mekânın temsilleri arasında bir karşıtlığın söz konusu olduğu gözlemlenebilmektedir.

Trabzon kentinin en önemli toplumsal mekânlarından Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni

Aker Stadyumu'nun yeniden üretim sürecinde *mekânsal pratik*, *mekânın temsili* ve *temsilin mekânı* arasındaki lineer ve döngüsel diyalektik bağıntı kesintiye uğramıştır. Kırılmanın olduğu nokta, *mekânın temsiline mekânsal pratik* ve *temsilin mekânı* ile kurduğu ilişkide ortaya çıkmaktadır. Toplumsal mekânın yeniden üretim sürecinde *temsilin mekânı* ile *mekânın temsili* bir eşgüdüm sağlayamamıştır. Kavak Meydanı ve Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun toplumsal mekân üretiminde *mekânın temsili* bir adım öne geçmiştir.

KAYNAKLAR

- Adorno, T. W. (2014). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*. (Çev. N. Ülner, M. Tüzel, E. Gen). İstanbul: İletişim.
- Albayrak, H. (1994). *Trabzon İlinde Sporun Gelişmesinde Etkili Olan Etnografik Faktörlerin Ortaya Konması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, Ş. (2011). *Kriz Çözücü Bir Araç Olarak Kentsel Mekâna Müdahale Süreci, Biçimleri ve Toplumsal Sonuçları: İstanbul Örneği*. İ. Şiriner, F. Morady, J. Mika vd. (Editörler), *Politik İktisat Kriz ve Kalkınma içinde*, Londra: IJOPEC.
- Basa İ. (2015). *Kentsel Hafızanın Sürdürülebilirliği: Bir Mimarlık Stüdyosu Deneyimi*, *Sanat ve Tasarım*, 15, 27-42.
- Basa, İ. (2018). *Ödünç Kentsel Mekanlar: Bir Meydan Çözümlemesi*, *Viyana Belediye Meydanı (wiener rathausplatz)*. *İdealkent*, 9 (23), 236-257.
- Baydar, G., Komesli, M., Yılmaz, A., ve Kılınc, K. (2016). *Digitizing Lefebvre's Spatial Triad*. *Digital Scholarship in the Humanities*, 33, 6-20.
- Belge, H. (2018). *Trabzon Mezarlıkları ve Mezar Anıtları (1926-2018)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Benjamin, W. (1969). *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction*. H. Arendt (Editör), *Illuminations: Essays and Reflections içinde*, New York: Schocken Books.
- Bijışkyan, P. M. (1969). *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bulhaz, Ç. ve Gökmen, A., 2021. *Göbeklitepe'nin Mekân Dönemselleştirilmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, *Online Journal of Art and Design*, 9 (4), 128-137.
- Carp, J. (1999). *The Peopling of Public Space: Interpreting Lefebvre's Production of Space Theory for Planning Practice*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Chicago: Illinois Chicago Üniversitesi.
- Çapa, M. ve Çiçek, R. (2004). *Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam*. Trabzon: Serander Yayınları.
- Çelebi, E. (1999). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 2. Cilt, Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı. (Editörler). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çınar Z. (2014). *Beyond Possibilities: Re-reading Republican Ankara*. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 8(4), 1137-1142.
- Çiçek, R. (1998). *Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Trabzon'da Yerel Yönetim*, Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- De Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi-I, Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*. (Çev. L. A. Özcan). Ankara: Dost Kitabevi.
- Demirtaş Milz N. ve Saraçoğlu C. (2015). *Space, Capitalism and Kurdish Migrants in İzmir: An Analysis of Kadifekale's Transformation*. In Gambetti Z., Jongerden J. (Eds.), *The Kurdish issue in Turkey: A Spatial Perspective*. New York, NY: Routledge, 185-212.
- Doğanay, G. (2019). *Gençlerin Bir Kentin Aidiyet Mekânı Olarak İnşasına Katılımı: Trabzon Hakkındaki Mitselleştirilmiş Anlatılar ve Trabzonspor Hatırası*. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 28 (2), 207-235.
- Düzenli, E. (2009). *Cumhuriyet Döneminde (1923-1960) Modernite Düşüncesinin Mekânsal Kuruluşu: Merkez-Periferi Dinamikleri Bağlamında Trabzon Örneği*, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Düzenli, E. (2021). *Merkeziyetçi Temayüller ve Trabzon'da Modern Kamusal Yapıların İnşası (1937-1944)*, *İdealkent*, 12 (33), 934-964.
- Eranil D. M., Tuna U. Z., Demirtaş-Milz N. (2015). *A Socio-Spatial Analysis of Urban Transformation at a Neighborhood Scale: The Case of the Relocation of Kadifekale Inhabitants to TOKİ Uzundere in İzmir*. *Cities*, 48, 140-159.
- Gegeoğlu A. F., Aydın S. (2014). *Mimarlık Üretimi Üzerine Bir İç Hesaplaşma: Tüketim Dinamiklerinin Uzantısında Mimari Bir Duruş*. *Tasarım+Kuram*, 10(17), 54-72.
- Ghulyan, H. (2017). *Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26(3), 1-29.
- Halbwachs, M. (2008). *Kolektif Bellek*. (Çev. Z. Karagöz). İstanbul: Pinhan Yayınevi.
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler*. (Çev. A. D. Temiz). İstanbul: Metis Yayıncılık.

- Harvey, D. (1985). *The Urbanization of Capital*, Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Horkheimer, M. ve Adorno, T. W. (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar II*, (Çev. O. Özügül) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Kahraman, A. (1995). *Osmanlı Devleti'nde Spor*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaçavuş, A. (2011). *Toplumsal Mekânın Merkezinin Değişimi Üzerine Bir Deneme: XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon'da Geleneksel Yaşamın Hükümsüzleşmesi*. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 10 (10), 71-99.
- Leary, M.E. (2013). *A Lefebvrian Analysis of the Production of Glorious, Gruesome Public Space in Manchester*. *Progress in Planning*, 85 (2013): 1-52.
- Lefebvre, H. (2016). *Mekânın Üretimi*. (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Madanipour, A. (1996). *Design of Urban Space: An Inquiry Into a Social-Spatial Process*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Merrifield, A. (2013). *Henri lefebvre: A Critical Introduction*, London: Routledge.
- Ocak, C., Demet O. N. ve Yılmaz, B. (1995). *Sosyal ve Ekonomik Yönleriyle Trabzonspor*, Trabzon: Efor Masaüstü Yayıncılık-Organizasyon.
- Otaner, F. (2003). *Uygulanabilir ve Sürdürülebilir Kentsel Geliştirme İçin Kamusal Alanların Kullanımı ve Türkiye İçin Bir Çerçeve Önerisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Öksüz, H., Usta, V. ve Bölükbaşı, A. A., (2011). *Trabzon'da Spor*, 1. Cilt, İstanbul: Seçil Yayınları.
- Öksüz, M., (2006). *On Sekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon Toplum-Kültür-Ekonomi*, Trabzon: Serander.
- Şengül, H. T. (2001). *Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı*, *Praksis Dergisi*, 2, 9-31.
- Şevket, Ş. (2006). *Trabzon Tarihi*. İ. Hacıfettahoğlu (editör), Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları.
- Tunç, S. (2011). *Trabzon'da Futbolun Toplumsal Tarihi Mektepliler, Münevverler, Meraklılar*, İstanbul: İletişim.
- Usta, V. (1999). *Anabasis'ten Atatürk'e Seyahatnamelerle Trabzon*, Trabzon: Serander.

İnternet Kaynakları

- http 1. <http://topraksaha.net/03/2015/ne-tarlasi-hamitin-ne-de-papazin-cayiri/>. Tunç, Sevecen, "Ne Tarlası Hamit'in Ne De Papazın Çayırı". *Toprak Saha*, (Erişim Tarihi: 01.03. 2019).
- http 2. <http://spor.haber7.com/spor/haber/192448-iste-trabzonsporun-yenistadi?fbclid=IwAR234xTFsRjEGQ2Mv66JxuhKivGYIwe8kUUNpmhOUvvk-ns6PwQ-58FneYI>, *Tümspor* (Erişim Tarihi:01.03.2019).
- http 3. <http://archive.is/CrVLh>., *Fanatik*, (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- http 4. <http://www.kuzeyekspres.com.tr/akyazinin-seruveni-51462h.htm>. (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- http 9. <https://www.sporx.com/66-yillik-avni-aker-stadi-icin-flas-karar-SXHBQ668722SXQ>. *Sporx*, (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- http 10. <http://www.gunebakis.com.tr/gundem/millet-bahcesinin-yapimi-icin-ilk-kazma-vuruldu-h32251.html>. *Karadeniz'den Günebakış*, (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- http 12. <http://www.milliyet.com.tr/yemel-haberler/trabzon/baskan-gumrukcuoglu-yikimi-suren-huseyin-avni-aker-stadyumunun-yerine-yapilacak-projeyle-ilgili-konustu-12548353>. (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- http 13. <https://www.sporx.com/avni-akerin-yerine-yapilacak-proje-belli-oldu-SXHBQ697085SXQ>. *Sporx*, (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- http 14. <https://www.sondakika.com/haber/haber-huseyin-avni-aker-in-yerine-kentsel-donusum-10707640/>. (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- http 15. <https://www.sondakika.com/haber/haber-huseyin-avni-aker-stadyum-alani-kentsel-donusum-10707798/>. (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- http 16. <https://www.61saat.com/bolgesel/trabzon-da-musiad-dan-avni-aker-in-yerine-onerilen-h527299.html>. (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- http 17. <http://www.milliyet.com.tr/yemel-haberler/trabzon/iste-avni-akerin-son-hali-12743685>. *Milliyet*, (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- http 18. <https://www.haber61.net/trabzon/avni-aker-in-yerine-millet-parki-h323447.html>. (Erişim Tarihi: 05.03.2019).

- http 19. <https://emlakkulisi.com/trabzondaki-uc-millet-bahcesinin-insaati-bu-yil-icerisinde-basliyor/595090>. (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- http 20. <https://haberport.com/ekonomi/trabzon-huseyin-avni-aker-stadi-yerini-millet-bahcesi-alacak-h7829.html>. (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- http 21. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/tokiden-trabzona-2-millet-bahcesi>. (Erişim Tarihi: 01.04.2021).
- http 22. <https://www.61saat.com/bolgesel/trabzonda-millet-bahcesinin-yapimi-icin-ilk-kazma-vuruldu-h685497.html>. (Erişim Tarihi: 16.09.2021).
- http 23. <https://www.haberturk.com/trabzon-haberleri/73464676-trabzonda-millet-bahcesine-yapilacak-sahada-mac-yapilsin-mi-yapilmasin-mi-tartismasitrabzon>. (Erişim Tarihi: 16.09.2021).
- http 24. <https://www.61saat.com/bolgesel/trabzon-da-millet-bahcesi-icin-flas-oneri-h696430.html>. (Erişim Tarihi: 16.09.2021).
- http 25. <https://www.trabzon.bel.tr/proje-detay.aspx?id=1102#>. (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- http 26. <https://www.61saat.com/bolgesel/trabzon-da-millet-bahcesi-projesi-nasil-olacak-h711676.html> (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- http 27. <https://www.haberler.com/trabzon-da-millet-bahcesi-ekimde-acilacak-13308067-haberi/>. (Erişim Tarihi: 31.01.2022).
- http 28. <https://www.oncevatan.com.tr/roportaj/61-trabzon-h158602.html>. (Erişim Tarihi: 31.01.2022).
- http 29. <https://www.haber61.net/trabzon/trabzon-da-millet-bahcesi-nde-son-durum-h405144.html>. (Erişim Tarihi: 31.01.2022).
- http 30. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cevre-ve-sehircilik-bakani-kurum-trabzonda-incelemelerde-bulundu/1874648> (Erişim Tarihi: 14.05.2021).
- http 31. <https://www.haberturk.com/trabzon-haberleri/84764176-trabzon-buyuksehir-projeleri-ile-farkini-belli-ediyor>. (Erişim Tarihi: 16.09.2021).
- http 32. <https://www.61saat.com/bolgesel/avni-aker-millet-bahcesi-ne-zaman-aciliyor-h841229.html>. (Erişim Tarihi: 16.09.2021).
- http 33. <https://www.haberler.com/trabzon-avni-aker-millet-bahcesi-nin-ilk-etabi-13933800-haberi/> (Erişim Tarihi: 05.02.2022).
- http 34. <https://www.haber61.net/trabzon/comlekci-millet-bahcesi-planetarium-ve-akcaabat-pazar-yeri-projelerinde-h427269.html>. (Erişim Tarihi: 17.09.2021).
- http 35. <https://www.trthaber.com/haber/guncel/trabzonda-yapimi-devam-eden-millet-bahcesi-eylul-ayinda-acilacak-487793.html>. (Erişim Tarihi: 17.09.2021).
- http 36. <https://www.ensonhaber.com/emlak/emlak-projeleri/turkiyenin-ilk-spor-temali-millet-bahcesi/yorumlar?sayfa=9> (Erişim Tarihi: 20.09.2021).

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1. a. Çelik, Harun, Bize Her Yer Trabzon, Ankara: Anekdot Yayınları, 2008. b. Bölükbaşı, Atilla A., Anılarda Trabzon, 2. Cilt, Trabzon: Serander Yayınları, 2006a. c. http 2. <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=1908434>, (Erişim Tarihi: 02.02.2021).
- Görsel 2. a. http 6. <https://stadyumlar.net/huseyin-avni-aker-stadyumu/> (Erişim Tarihi: 15.05.2021), b. http 7. <http://www.milliyet.com.tr/iste-avni-aker-in-son-hali-trabzon-yerelhaber-2743683/>. Milliyet, (Erişim Tarihi: 01.03.2019), c. http 8. <http://trabzon.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/75717/akyazi-aciliyor.aspx>., Trabzon Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- Görsel 3. http 11. <https://www.61saat.com/trabzonda-yikimi-yapilan-huseyin-avni-aker-ile-ilgili-yeni-gelisme> (Erişim Tarihi: 01.10.2022).
- Şekil 1. Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.
- Şekil 2. Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.
- Şekil 3. Düzenli, E. (2021). Merkezietçi Temayüller ve Trabzon'da Modern Kamusal Yapıların İnşası (1937-1944), İdealkent, 12 (33), 934-964.
- Şekil 4. a. Düzenli, 2021, s.954'ten düzenlenmiştir, b. Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.
- Şekil 5. http 15. <https://www.sondakika.com/haber/haber-huseyin-avni-aker-stadyum-alani-kentsel-donusum-10707798/>. (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- Şekil 6. a. Plan Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivinden edinilmiş yazarlar tarafından düzenlenmiştir, b. ,c. ve d. http 25. <https://www.trabzon.bel.tr/proje-detay.aspx?id=1102#> (Erişim Tarihi: 01.03.2019).
- Şekil 7. a. Plan Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivinden edinilmiş yazarlar tarafından düzenlenmiştir, b. c. d. ve e. http 26. <https://>

www.61saat.com/bolgesel/trabzon-da-millet-bahcesi-projesi-nasil-olacak-h711676.html (Erişim Tarihi: 01.03.2019).

şekil 8. a. Plan Trabzon Büyükşehir Belediyesi Arşivinden edinilmiş yazarlar tarafından düzenlenmiştir, b., c. ve d. Bahar Kk Karakaş, 2022.